

קפה דילמה מס' 1

והנושא הפעם: האם שיקול הצלת חיים גובר על שמירת החוק?

נקודות מבט

יש לפנינו בעיה מוסרית היא הדורשת הכרעה ובה מתנגשים ערכים שונים. מהם שני הערכים? ערך הוא אידיאל שאדם מאמין בו וכדי לקיים אותו הוא מוכן לוותר על עקרונות אחרים שגם הם חשובים בעינו מאוד לדוגמא:

ישר הוא ערך. יש אנשים שיתנהגו בצורה ישרה גם אם לשם כך הם צריכים לוותר על הצלחה. צדקה היא ערך - למען מתן צדקה אדם מוכן לוותר על כספו

מדוע על בני אדם לעשות ככל יכולתם להצלת חיי זולתם? לדעת היינץ, הגניבה היא עבירה על החוק. האם בשל כך זה בלתי מוסרי לגנוב? מדוע? מדוע על בני אדם לעשות, בדרך כלל, הכל כדי להימנע מעבירה על החוק?

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מוזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

חפשו בגוגל "הדילמה של היינץ".

חפשו "קולברג" בהקשר זה.

עיינו בהלכות הצלת נפשות פניני הלכה פרק יא הרב אליעזר מלמד:

<http://www.yeshiva.org.il/midrash/7575>

בית ההוראה המרכזי - דין תורה והוראה

http://beinenu.com/sites/default/files/alonim/52_31_74.pdf

הדילמה של היינץ

באירופה חלתה אשה במחלה קשה, סוג מיוחד של סרטן, והיתה קרובה למות.

לדעת הרופאים, רק תרופה מסוימת אחת היתה עשויה להציל את חייה.

תרופה זו הייתה סוג של רדיום, שגילה זה עתה רוקח באותה עיר.

הכנת התרופה לא היתה אמנם יקרה, אבל הרוקח דרש תמורתה פי עשרה ממחיר העלות שלה. הרדיום עלה לו 200 דולר, ואילו הוא דרש 2000 דולר תמורת מנה של התרופה.

היינץ, בעלה של החולה, פנה לכל מכריו וביקש ללוות מהם כסף, אבל הוא הצליח לגייס רק את מחצית הסכום הדרוש. הוא סיפר לרוקח שאשתו גוססת, וביקש לקנות את התרופה במחיר זול יותר או בתשלומים, אבל הרוקח עמד על שלו וענה:

"לא, אני גיליתי את התרופה ואני רוצה להתעשר ממנה!". היינץ נתקף ייאוש, וחשב על פריצה לבית המרקחת כדי לגנוב את התרופה.

- האם על היינץ לגנוב את התרופה? כן / לא

קפה דילמה מס' 2

והנושא הפעם: חיסונים - זכויות הפרט מול חוקי המדינה

נקודות מבט

המדינה קובעת חוקים שנועדו להגן על זכויות הפרט, אך יש גם חוקים שמטרתם לשמור על זכויות החברה, ופעמים ששתי מגמות אלו מתנגשות. האם זכותה של המדינה להתערב כיצד אדם נוהג בביתו? במכוניתו? ואם אינו מעוניין לשמור על כללי בטיחות זה אינו פוגע באחרים? בעבר אסרו על תושבי ארה"ב לצרוך אלכוהול, באופן גורף, האם זה היה מוצדק? מדוע חוקים מסוג זה משתנים?

ולעננינו:

האם זכותם של הורים להימנע ממתן חיסונים על פי שיקול דעתם? או שזכותה של המדינה לקבוע בסוגיה זו?

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מוזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

הזכות לחיים וביטחון – ויקיפדיה

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו – אתר הכנסת

הרב אבינר על חיסונים – אתר כיפה

התייחסות של הרב הראשי הראשון לציון הרב

יצחק יוסף - אתר nrg

שאלה מאתר "כיפה"

שמעתי שהיו מקרים רבים שתינוקות ניזוקו מחיסונים, שאין צורך כלל בחיסון ואדרבא הוא מחליש את הכוח הטבעי של התינוק, שמחלות רבות כגון אוטיזם התרבו עקב חיסונים, שמחלות רבות נעלמו לא עקב חיסונים אלא עקב התפתחות ההיגיינה, שכל החיסונים רק משרתים את האינטרסים הכלכליים של חברות התרופות, שסתם מכניסים רעל מסוכן בגופו של תינוק ועוד טענות רבות.

רופאים יוזמים חוק: הילד לא חוסן? אין כניסה לגן

רופאי הילדים יוצאים לקרב נגד סרבני החיסונים: "הם מסכנים את הילדים ועלולים להוביל להתפרצות מגפות", כך מדווח "ידיעות אחרונות". התוכנית: להשאיר ילדים שלא יחוסנו מחוץ לגן ולקנוס את הוריהם. המתנגדים: זכות ההורים להחליט. במכתב שצפוי להישלח הבוקר להנהלת משרד הבריאות מבקשים רופאי הילדים מסגן שר הבריאות, יעקב ליצמן, וממנכ"ל המשרד, פרופ' רוני גמזו, לאמץ מדיניות נוקשה בנושא ולעגן את מתן החיסונים בחוק. הסיבה: ילדים שאינם מקבלים חיסונים חשופים למחלות קשות ואף עלולים לגרום להתפרצות מחודשת של מחלות שהושמדו.

לפי ההצעה, נגד הורים סרבני חיסון יינקטו הליכים משפטיים בגין הזנחת ילדיהם ופגיעה בחברה. ההצעה קוראת לפעול משפטית גם נגד כל רופא שימליץ להורים לא לתת חיסונים.

קפה דילמה מס' 3

והנושא הפעם: יחסי מורה ותלמיד

נקודות מבט

הסיפור ממדרש "ויקרא רבא" מתאר שתי דמויות המייצגות שני קצוות בחברה.

רבי ינאי מייצג את המעמד הגבוה, בעל ההשכלה והממון ואילו האורח מייצג את המעמד של פשוטי העם, חסרי ההשכלה. רבי ינאי טועה וחושב את האורח הלבוש בהידור לאדם משכיל ומצפה תחילה למפגש אינטלקטואלי מעניין.

ככל שחולף הזמן מגלה רבי ינאי שהאורח אינו משכיל. מכך ואילך רבי ינאי מתנהג כמי שמעמדו מקנה לו זכות להעליב את אורחו, שדווקא מעמיד לבסוף את ר' ינאי במקומו.

ומהימים ההם לימינו אנו.

היום ברור בישראל שחובת ההשכלה מוטלת על המדינה כזכות דמוקרטית. אבל מה קורה בתוך הכיתה במקום שבו חלק מהתלמידים לא יכולים או לא רוצים לשתף פעולה מסיבות שונות (חישבו מהם הסיבות).

עד כמה מוטלת החובה לדאוג לתלמידים אלו. האם באופן שוויוני כמו לתלמידים בעלי יכולת ומוטיבציה גבוהה? האם זה עלול לפגוע בהם?

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

"תלמיד שגלה לערי מקלט, מגלין רבו עימו" (רמב"ם).

הזכות לחינוך – ויקיפדיה.

התייחסות לזכות לחינוך במגילת העצמאות.

מחקרים אודות פערים במערכת החינוך הישראלית.

רבי ינאי והאורח

מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה משפיע ביותר. אמר לו: ישגים רבי להתקבל אצלנו? אמר לו: הן.

הכניסו לביתו, האכילו והשקהו.

בדקו במקרא ולא מצאו, במשנה ולא מצאו, באגדה ולא מצאו, בתלמוד ולא מצאו.

אמר לו: טל וברך.

אמר לו: יברך ינאי בביתו.

אמר לו: יכול אתה לומר מה שאני אומר לך?

אמר לו: הן.

אמר לו: אמר: אכל כלב פתו של ינאי. עמד ותפסו.

אמר לו: ירשתי אצלך ואתה מונעה ממני!

אמר לו: מהי ירשתך אצלי?

אמר לו: פעם אחת עברתי לפני בית ספר ושמעתי

קול תינוקות שאומרים: תורה צוה לנו משה מורשה

קהלת יעקב - מורשה קהלת ינאי לא נאמר כאן,

אלא קהלת יעקב!

אמר לו: "למה זכית לאכל על שלחני?"

אמר לו: מימי לא שמעתי דבר רע והחזרתי לבעליו,

ולא ראיתי שנים מריבים זה עם זה ולא עשיתי שלום

ביניהם.

אמר לו: כל-כף דרך-ארץ אצלך וקראתיך כלב?

(ויקרא רבה, פרשה ט', ג')

קפה דילמה מס' 4

והנושא הפעם: נאמנות לחבר או החובה המקצועית?

נקודות מבט

איזה ערך חשוב יותר? הבטחה מן העבר ונאמנות לחבר ותיק, או האתיקה המקצועית והתפקיד? האם ג'ימי מצא פתרון יצירתי שפתר את הבעיה או שלא?

ומספור זה לדילמות קרובות נוספות:

במדינה: המדינה הטה נאמנת לגישה ביטחונית ופוליטית ולא הגנה על יונתן פולארד, אך המדינה היא זו ששלחה אותו למשימה...

בחברה: יש לכם מידע שמהווה יתרון כדי להתקבל לתפקיד כלשהו. המתמודד השני הוא חברכם הטוב ביותר. האם תסתירו ממנו את המידע הזה?

ובמשפחה: אח או אחות סיפרו לכם משהו אישי בסוד ואתם שוקלים לשתף או להסתיר מההורים.

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מוזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

חפשו התייחסויות בהיבט המוסרי לסיפור "אחרי עשרים שנה". "להלשין או לא להלשין" באתר "בין הצלצולים". חוק לשון הרע. הלכות לשון הרע. אתיקה מקצועית על פי פרופ' אסא כשר.

הדילמה של ג'ימי וולס בסיפורו של או הנרי "אחרי עשרים שנה"

ג'ימי וולס ובוב הם ידידים מימי נעוריהם, שדרכיהם נפרדו לפני עשרים שנה. אז, בפגישתם האחרונה במסעדה בניו יורק, הסכימו שני החברים ביניהם כי ייפגשו שוב באותו מקום לאחר עשרים שנה, יהיה אשר יהיה.

כעבור עשרים שנה, בדרכו אל המפגש כמוסכם, ראה ג'ימי אדם מסתתר בפתח החשוך של הבניין.

כאשר הצית האיש לעצמו סיגר, התברר לג'ימי כי זהו ידידו בוב, הפושע המבוקש על ידי המשטרה.

ג'ימי, שבמשך השנים היה לשוטר מצטיין במשטרת ניו יורק, החליט לחזור לתחנת המשטרה ולשלוח שוטר בלבוש אזרחי על מנת לאסור את בוב ולהעביר לו את המסר כי חברו מן העבר קיים את הבטחתו והגיע למפגש.

קפה דילמה מס' 5

והנושא הפעם: איכות הסביבה מול רווחה כלכלית.

נקודות מבט

לפעמים אנחנו נושאים בשני תפקידים. מעין "שני כובעים" המייצגים שתי קבוצות, ולפעמים אפילו בתוכנו מתרוצצות כמה נקודות מבט היוצרות בלבול והרגשה של "מצב תקוע" כשאנחנו לא יכולים להכריע לאן פנינו: לכאן או לכאן?

ומכאן למצבים נוספים בהם קיימים "שני כובעים":

- קצין דתי המפקד על קבוצת חיילים דתיים ומקבל הנחיה המעוררת התנגדות על רקע הלכה ואמונה.
- מורה שהוא גם הוראה בבית הספר ומעורב בהנחיה חדשה המעוררת התנגדות בקרב ההורים.
- ומה עוד?

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

מהו קוד אתי?
מהי אתיקה?
חפשו גם "נאמנות כפולה".

הדילמה של מר גולן

מר גולן, מתגורר ביישוב עירוני קטן ומבודד, הוא חבר במועצת העיר ויו"ר הועדה לאיכות הסביבה. היישוב סובל מרמת אבטלה גבוהה ואפשרויות התעסוקה באזור מצומצמות ביותר. בשולי היישוב קיים מפעל קטן שמספק לחלק מתושבי המקום את פרנסתם. לאחרונה מגלה קבוצת משקיעים זרים עניין רב במפעל ובודקת את האפשרות להשקיע כספים בהרחבתו, משום שהם צופים עליה בביקוש למוצרים אלה בארץ ובחו"ל, ומאמינים בפוטנציאל של היישוב ובפיתוחו לטווח ארוך. המשקיעים מבטיחים כי חלק מהרווחים יוקדשו לפיתוח מערכת החינוך בעיר. קיים חשש שהרחבת המפעל תגרום למפגעים בלתי הפיכים לנוף באזור ולאיכות הסביבה עקב שימוש בחומרים מזהמים. הרעש שייווצר בעקבות הפעלתו של המפעל 24 שעות ביממה, חיהום האוויר והקרקע יפגעו באיכות החיים של תושבי המקום. מר גולן ידוע כבעל מודעות גבוהה מאוד לאיכות הסביבה וחושש מהנזקים, שקשה לאמוד את היקפם היום, כתוצאה מהרחבת המפעל.

עם זאת כחבר מועצת העיר הוא חש מחויבות רבה לרווחתם הכלכלית של התושבים ולשיפור מערכת החינוך הכושלת ביישוב. דיונים סוערים התנהלו בישיבת מועצת העיר, בשאלה האם לאשר את הרחבתו של המפעל? מר גולן מתלבט, הצבעתו אמורה להכריע את הכף. מחד, לוחצים תושבי העיר להיענות להצעה בשל פוטנציאל הפיתוח והפריחה שתכנית זו עשויה להביא לאזור. מאידך, בוועדה לאיכות הסביבה שהוא עומד בראשה יש התנגדות רבה לתוכנית בשל חשש מהנזקים העלולים להיגרם בטווח הקצר ובטווח הארוך.

כיצד לדעתך צריך מר גולן להצביע? (מתוך אתר מינהל חברה ונוער).

קפה דילמה מס' 6

והנושא הפעם: סלולרי זה סוג של התמכרות? או תרבות חברתית?

נקודות מבט

תפקידם של ההורים הוא לסייע בבניית דרך, לכוון, לסייע וגם להיות ה"מבוגר האחראי" ולומר לפעמים "לא" ולהציב גבולות. מצד שני, הילדים הם יישום עצמאית ויש שינויים בהרגלים. לומר "פעם היינו הולכים ברגל שלושה קילומטר עד לבית הספר..." או "פעם הסתפקנו בנסיעה לים, ארטיק ותיירס... והיום אתם מצפים שכל הקיץ..." אלו אולי אמירות שיש בהם התעלמות מהשינויים המהירים שמרחשים. הטלפון הסלולרי הוא כלי חשוב בעל שימושיים אדירים, האם יש להילחם בו?

ומה הגבול בין שימוש יתר לבין התמכרות?

- ואם אני מנגן בפסנתר כמה שעות בכל יום, או עושה ספורט במשך שעות, האם אני מתמכר, או נלהב, מתמיד ומיומן?
- מהם הסימנים המעידים על התמכרות?
- אילו הייתם מחברים שאלון בסגנון "בחן את עצמך" אלו שאלות הייתם מעלים בשאלון כזה?
- וביחס לתופעה זו: לאלו תגובות הייתם מצפים מציבור ההורים, אנשי החינוך ואפילו מעצמכם?
- האם יש איסורים גורפים מוגזמים בנושא זה?

ואם הנושא שולח אתכם לדילמות נוספות אתם מוזמנים לפתוח כיוון נוסף לדיון.

כיווני חיפוש והרחבה

התמכרויות לסלולר ולטכנולוגיה.
סמכות הורית.
מקרי רשתות חברתיות.
שימוש בסמרטפונים בהוראה.

להתערב או לא?

אמא של רותם קראה כתבה באתר mako. הכתבה עסקה בתופעת השימוש המוגבר בטלפונים סלולריים אצל ילדים והציגה את התופעה כסוג של התמכרות: <http://www.mako.co.il/nexter-weekend/Article-db2d8bff6368f31006.htm>

"מאז שיש לה את האיפון היא לא נפרדת ממנו כמעט לרגע", קוראת לעזרה אמא ישראלית לילדה בת 11 באחד מהפורומים באינטרנט. "כל היום משחקים, יוטיוב, פייסבוק, SMS, וואטסאפ, תמונות, סרטונים ומה לא. אני לוקחת לה אותו... ואז מתחילה מלחמת עולם. היא בוכה, צועקת, שונאת אותי, מאיימת שלא תאכל תשתה או תתקלח. היא ממש כמו נרקומן בקריז שנמצא בגמילה"

זעקת העזרה של האם הישראלית, שזכתה לתגובות מבינות במיוחד מהורים אחרים, מטרידה ומעניינת – אך ד"ר ריצ'ארד גרהאם, מטפל בכיר בהתמכרות טכנולוגית בבית החולים Capio Nightingale בלונדון, מספר שאת התופעה הבעייתית הזאת אפשר לקחת צעד אחד רחוק יותר, או אם תרצו – מוקדם יותר. גרהאם פוגש בקליניקה שלו מדי יום מטופלים צעירים שמתמודדים עם התמכרות למדיה, ולדבריו – כנראה שאף פעם לא מוקדם להתחיל להתמכר."

אמא של רותם מצאה שאצל ביתה משך השימוש והתגובות מאוד דומים למתואר בכתבה ושאלה את עצמה האם הגיע הזמן להתערב, או שהיא עלולה לפגוע בביתה. הרי חלק גדול מהקשרים החברתיים ואפילו הלימודיים מתנהלים דרך הטלפון. אולי זו פשוט התקשורת של הדור הזה, אפילו יותר משיחה פנים אלא פנים? אולי אני קצת שייכת לדור הקודם? כך חשבה. אולי הכתבה קצת מקצינה בתיאור התופעה? האם שימוש מרובה הוא כבר התמכרות? אמא של רותם מזכרה שבילדותה היתה קוראת ספרים במשך שעות ומאוד כועסת כשביקשו ממנה ללכת לישון? אז אולי פשוט הכלי השתנה? ואולי גיל ההתבגרות מתחיל מוקדם יותר? אולי פשוט לאסור עליה את השימוש בטלפון ולקנות לה טלפון פשוט, רק לשיחות והודעות עד שתגדל ותגלה קצת יותר אחריות? האם זו התערבות מוגזמת? האם אני עלולה לפגוע בקשר עם רותם?

קפה דילמה

הנושא:

שם הכותב/ת:
שם ביה"ס:

נקודות מבט

העלו כאן נקודות מבט אפשרויות בראשי פרקים

כותרת

מלאו כאן טקסט שממנו מתפתח הדיון

כיווני חיפוש והרחבה

הפנו למקורות מידע רלוונטיים

קפה דילמה

טיפים לארגון חשיבה

שלבים בניתוח דילמה:

1. **הצגת המצב** – מהו המצב המתואר.
2. **הצגת דילמה** – מהי הדילמה, מה צריך להחליט.
3. **העלאת אלטרנטיבות** (חלופות) לפתרון – מהם כל האפשרויות הקיימות לפתרון הדילמה.
4. **זיהוי הערכים המתנגשים** – מהם הערכים שכל אפשרות מייצגת.
5. **הכרעה** – בחירה באחת האפשרויות.
6. **נימוקים להכרעה** – ביסוס לוגי (לפי עקרון כללי כלשהו), ביסוס פורמלי (לפי טקסט כלשהו או על סמך דעתו של מישהו).
7. **השלכות** – איזו תפיסת עולם רחבה יותר מייצגת הבחירה. בערך כלשהו. מהי המשמעות של הבחירה.

קפה דילמה

טיפים לארגון חשיבה

<u>הפרספקטיבה החברתית</u>	<u>מאפייני החשיבה</u> <u>המוסרית</u> <u>והמניע העיקרי לפעולה</u>	<u>שלב החשיבה</u>	<u>הרמה</u>
לאדם פרספקטיבה של פרט בודד הרואה את טובת עצמו בלבד. הפרט אינו מסוגל להכיר בכך שלזולת יש צרכים השונים משלו.	- הימנעות מעונש ורצון לקבל גמול- ציות לסמכות חזקה	שלב 1 אורינטציה של עונש וציות	רמה קדם קונבנציונלית
הפרט מודע לכך שלכל אדם יש אינטרס אותו הוא שואף להשיג. "הטוב" מוגדר מנקודת המבט של טובת הפרט בלבד.	- הפרט רואה את הזולת רק אם היא עשוי להועיל לו לסיפוק צרכיו: "שמור לי ואשמור לך"	שלב 2 אורינטציה של כדאיות	רמה קדם קונבנציונלית
הפרט מתמקד בשייכות שלו לקבוצה מוגדרת. מודעות לרגשות, הסכמות וציפיות הדדיות בקבוצה מקבלים עדיפות על פני האינטרס האישי. לפרט אין עדיין יכולת לראות מערכת חברתית שלימה.	- רצון להיות "אדם טוב", המקובל בקבוצה ורגיש לצורכי חבריה.- קונפורמיות לנורמות הקבוצה- דאגה ליחסי קירבה בין חברי הקבוצה על בסיס של כבוד, נאמנות, אמון והכרת תודה.	שלב 3 אורינטציה של שותפות בין-אישית בקבוצה	רמה קונבנציונלית

קפה דילמה

הפרספקטיבה החברתית על פי רוברט סלמן
(בעקבות שלבי החשיבה החברתית שלקולברג)

<u>הפרספקטיבה החברתית</u>	<u>מאפייני החשיבה</u> <u>המוסרית</u> <u>והמניע העיקרי לפעולה</u>	<u>שלב החשיבה</u>	<u>הרמה</u>
הפרט רואה את טובת החברה כולה.	- מחויבות לשמירה על החוק לשם הבטחת הסדר החברתי התקין - תרומה לטובת החברה	שלב 4 אורינטציה לחברה ולחוקיה	רמה קונבנציונלית
ראיית הערכים המסדירים סדר חברתי בעולם.	- מחויבות לערכים כפי שהוסכמו באמנה חברתית (כמו בחוקה האמריקאית). - החברה דנה בתיקונים לחוקים מתוך מחויבות לערכים ועל פי העיקרון של "הטוב הרב ביותר למספר הגדול ביותר של אנשים".	שלב 5 אורינטציה חברתית על בסיס ערכי	רמה עקרונית
ראיית הסדר המוסרי האוניברסאלי.	- מחויבות לערכים מוסריים אוניברסאליים של צדק, שוויון ערך האדם וכבוד האדם	שלב 6 אורינטציה לצדק אוניברסלי	רמה עקרונית

נושא הדיון:

נקודות המבט שלנו

שם:

שם:

שם:

שם: